

TYTTI RANTANEN

Kenen puolella pöytää istut, kuraattori?

Kuratointi. Yhdeksän nykyaikaisen kuratoinnin käytäntöä. Toim. Taru Elfving & Mika Hannula. Kustannusosakeyhtiö Taide, Helsinki 2017. 373 s.

Kuvataidekentällä on viime vuosikymmenten aikana noussut näkyväksi toimijaksi kuraattori, joka voi olla yhtä suuri nimi kuin näyttelyynsä sisällyttämänsä taiteilijat. Tehtävää on haastavaa rajata, sillä muun muassa museoamanuenssien ja -intendenttien, kulttuurintuottajien tai ohjelmakoordinaattorien toimet voivat sisältää runsaastikin kuratorialista työtä. Toisaalta kuraattori joutuu usein kulloistakin näyttelyä tai tapahtumaa valmistellessaan tarttumaan myös tuotannollisiin ja tiedotuksellisiin askareisiin. Kuraattori on henkilö, jolla on taiteellinen vastuu näyttelyn muodostamasta kokonaisuudesta.

Oivallinen läpileikkaus kotimaiseen ammattikenttään on Taru Elfvingin ja Mika Hannulan toimittama yhdeksän puheenvuoron kokoelma. Kirjoittajat edustavat monipuolisesti suomalaista kuvataidemaailmaa pienistä, taiteilijavetoisista tiloista ja gallerioista (Alkovi, SIC) aina Kansallisgallerian nykyaikaisen museo Kiasmaan. Parasta antia ovat kirjoittajien rehelliset, paikoin itsekriittisetkin puheenvuorot sekä useimmiten käytännöllinen näkökulma ja kirjoitusote. Tekstit aukeavat yleisestä kontemploinnista yksityiskohtaisiksi tapaustutkimuksiksi siitä, mitä menneistä näyttelyistä on opittu, mikä onnistui, mikä meni pieleen ja miksi.

Tekstien kieliasua olisi suonut toimitettavan vielä terävämmin. Kokoelmaan kirjatuiissa keskusteluissa spontaani rönsyily ei niin haittaa, mutta varsinaisissa esseissä jäljen viimeistelemättömyys jopa häiritsee lukukokemusta. Mukaan jääneet kankeat lauserakenteet ja kapula-

kielisydet hämärtävät viestiä, kun sen pitäisi välittyä napakasti. Varsinkaan Hannula ei ole malttanut tappaa lemmikkejään. Monisaisuus ei palvele luettavuutta, jos pompöösien pauhun takaa paljastuu latteuksia.

Välineistä ja vastuksista

Hands on -työotetta voisi auki-kirjoittaa tyylikkäämminkin, lähemmättä vitsailun tielle. Onneksi monissa teksteissä juuri näin malteaankin tehdä.

Anna-Kaisa Rastenbergerin essee Suomen valokuvataiteen museoon kuratoimastaan #snapshot-näyttelystä ei ole niin käytännönläheinen kuin jotkut muut kokoelmassa, sillä se sisältää enemmän yleistä valokuvataiteen välineeseen sidottua pohdintaa. Valokuvataiteen näyttely nousee kuitenkin havainnolliseksi kontekstiksi kuratoinnin ja esittämisen ma-

teriaalisuuteen ja arkistosuhteeseen liittyville kysymyksille.

IHME-festivaalin kuraattori ja toiminnanjohtaja Paula Toppila valottaa muutaman viime vuosien festivaaleille tuotetun julkisen taiteoksen taustatyötä ja erityishaasteita. Toppila ehdottaa oivaltavasti, että julkisen tilan sijaan tai lisäksi puhuttaisiin myös *julkisesta ajasta*, onhan taiteen kokeminen kaupunkitilassa myös ajallista kokemista. Taiteen kokeminen muodostuu kii-reiselle nykykävijälle nimenomaan ajankäytölliseksi valinnaksi, joka vaatii erillistä aikatauluttamista ja esiin pulpahtavan tarjonnan yhyttämistä. Tavoitettavuus ja yllätyksellisyys ovat siis kuratoriaalisia määreitä siinä missä sisältökysymykset.

Jos taidetapahtuma on suureellinen Venetsian biennaali, voivat ulkotaiteelliset ja institutionaaliset seikat muodostua pulmallisiksi, kuten Taru Elfving avaa selonteossaan paikkasidonnaisen taiteen kuratoinnista tapauksenaan IC-98:n Venetsian Aalto-paviljonkiin toteuttama *Abendland*-kokonaisuus. Elfving välittää kirjoituksessaan taiteilijoiden luonnehdinnan, jonka mukaan ”onnistuneessa yhteistyössä kuraattori istuu taiteilijan kanssa aina samalla puolella neuvottelupöytää” (33).

Valinnoista ja vastuusta

Kuraattori on kuitenkin vastuussa muillekin kuin taiteilijalle. Minna Henrikssonin kriittinen kirjoitus ei päästä helpolla taiteilijoita ja kuraattoreita, jotka hyvin aikein mutta köykäisin eväin yrittävät ”ottaa kantaa” mutta tulevat lopulta tuotaneeksi tai toisintaneeksi kyseen-

alaisia representaatioita. Toisaalta Henriksson käy läpi, miten ja millä reunaehdoilla on itse pyrkinyt toteuttamaan poliittisesti ja eettisesti tiedostavaa kuratointia omissa näyttelyissään.

Henrikssonin diagnoosi on, etteivät kuraattorit tunne teoksia, joita esittävät, eivätkä yleisöään ja taidekenttää: ”On mielestäni erittäin huolestuttavaa, jos näyttelyn kuraattori ei ole perillä teoksien eri lukumahdollisuuksista suhteessa historiaan, valtaan ja kulttuuriseen omimiseen, sekä yleisemmällä tasolla ei tunne representaatioon liittyviä ongelmia” (67). Mitä vaadittaisiin, jotta tilanne olisi toinen? Parempia resursseja ja työrauhaa? Terävämpää koulutusta, jotta ongelmien punnitsemiseen riittäisi kompetenssi?

Yksi mahdollisuus on, etteivät eettiset kysymykset yksinkertaisesti kiinnosta pikkuporvarillistuneilla taidemarkkinoilla, ainakaan ennen kuin nousee kohu. Onko ylipäätään vielä varaa puhua ”puhtaasta” taiteesta? Voiko taiteilija tai kuraattori varata yksinoikeuden sen määrittelyyn ja rajojen paaluttamiseen? Henriksson huomauttaa, ettei esimerkiksi postkolonialistinen teoria ole Suomessakaan mikään uusi tulokas, vaan sen pitäisi päinvastoin olla peruskauraa taidealan opinnoissa. ”On taiteilijoiden ja kuraattoreiden vastuulla miettiä representaation kysymyksiä paljon tarkemmin ja syvällisemmin kuin miten valtamedia tekee”, kuuluu Henrikssonin aiheellinen vaade.

Jussi Koitela sanoittaa saman lähtökohdan hieman toisin SIC-gallerian toimijoiden keskusteluita taltioivassa tekstissä: ”Tässä maailmassa taiteellisen työn ymmär-

täminen laajemmissa holistisissa, sosiaalisissa, taloudellisissa, teknologisissa ja ekologisissa verkostoissa on merkityksellisempää kuin yksittäisen objektin ja teoksen ymmärtäminen autonomisena ja itsenäisenä tulkinnan kohteena.” (190) Tiedostavuutta ja ajankohtaisuutta ei voi kuitenkaan päälleliimata mihin tahansa. Koitela sanailee lukuisista digitaalisten medioiden ja internetin sekä taiteen väliseen suhteen keskittyvistä näyttelyistä: ”esitetään teoksia samalla tilallisella, ajallisella, affektiivisella ja poliittisella tavalla kuin aina aikaisemminkin” (192). Tämä piikki lienee suunnattu Kiasmaankin päin. Museon suurpanostusta, ”post-internet-taiteeseen” uppoutuvaa *ARS17 – Hello World!* -näyttelyä, on kritisoitu juuri pinnallisesta kuratoinnista¹.

Varmoja nakkeja?

Kiasman kuratoriaalinen tiimi museonjohtaja Leevi Haapalan johdolla pääsee itsekkin ääneen. Siinä missä pienempien gallerioiden moniäänisyys on säilytetty keskustelumuotoisissa kirjoituksissa, kiasmalaiset ovat laatineet Kansallisgallerian prestiisiin sopivan yhdenmukaistetun ulostulon. Valinnan seurauksena teksti on sisäsiistiä, kuin yritysesitteestä. Paikoin nostetaan kyllä esiin yhteiskuratoinnin, museokontekstin ja -mittakaavan erityisyyksiä, mutta fasadi pysyy eheänä. Ohimennen luetellaan museonjohtaja Haapalan linjaamat ”keskeiset sisällölliset teemat seuraaville vuosille” (232), muttei juurikaan pysähdytä avaamaan, miten nämä suuret teemat (esimerkiksi ”nykytaide tulevaisuuden

ennustajana”; ”Globish? Nykytaiteen paikat ja kielet, kulttuurien ja uskontojen kohtaamiset” tai ”tunteet, seksuaalisuus ja sukupuolet”) käytännön kuratointityössä vaikuttavat ja näkyvät.

Hankausta on enemmän *Taide*-lehden nykyisen päätoimittajan Pessi Raution kirjoituksessa. Vaikka Rautio alleviivaakin kitkerästi erään museonjohtajan osuutta Helsingin kaupungin taidemuseoon vuonna 2008 kuratoimansa 70-lukunäyttelyn hankaluuksiin, hän ulottaa kritiikin myös itseensä ja omiin oletuksiinsa. Kommunikoinnin tärkeys onkin Raution tilinteon kestävin konkreettinen viesti: jos jo museon sisällä on (risti)riitaisia tulkintoja tuloillaan olevan näyttelyn luonteesta, ulospäin voi syntyä aivan eri käsitys näyttelystä kuin mitä kuraattorilla oli mielessään. Raution kuratoimaa näyttelyä tultiin katsomaan retro edellä, vaikka sen kantava idea oli vuosikymmenen taiteen yllättävän vähäeleisyyden ja intiimiyden esiintuominen.

Onko kuraattoreilla tilaa kokeilla ja hahmotella hypoteesejä, ottaa riskejä, punnita teosten etiikkaa, kun tulospaineisissa museoissa halutaan paketoita kävijälle kasa varmoja nakkeja? Kiperien tilanteiden varalle tarvitaankin lisää ammatillista itse-reflektiota, avoimella ja kriittisellä otteella.

Viite

- 1 Rosa Kuosmanen & Tuomas Laulainen, *Hello World! Goodbye Kuratointi*. *EDIT taidemedia* 5.4.2017. Verkossa: editmedia.fi/nayttelyt/hello-world-goodbye-kuratointi/